

RIIGIKOHUS

KRIMINAALKOLLEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	1-19-8038
Otsuse kuupäev	14. detsember 2020
Kohtukoosseis	Eesistuja Hannes Kiris, liikmed Paavo Randma ja Juhan Sarv
Kohtuasi	Kriminaalasi K. Š. süüdistuses KarS § 113 lg 1 järgi
Vaidlustatud kohtulahend	Tallinna Ringkonnakohtu 25. juuni 2020. a otsus
Kaebuse esitajad ja kaebuse liik	K. Š. kaitsjad vandeadvokaadid Anu Vilt ja Sirje Must, kassatsioon
Teised kassatsioonimenetluse pooled	Prokuratuur, esindaja Põhja Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Kelly Kruusimägi
Asja läbivaatamise kuupäev ja viis	18. november 2020, kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

- 1. Tühistada Tallinna Ringkonnakohtu 25. juuni 2020. a ja Harju Maakohtu 18. mai 2020. a otsus K. Š. süüditunnistamises ja karistamises täies ulatuses.**
- 2. Mõista K. Š. talle esitatud süüdistuses õigeks.**
- 3. Jätta maakohtu otsusega K. Š-lt välja mõistetud menetluskulud (surnu kohtuarstliku ekspertiisi tasu 627 eurot, põlevvedelikeekspertiisi tasu 579 eurot, autotehnilise ekspertiisi tasu 503 eurot, liiklustehnilise ekspertiisi tasu 457 eurot, DNA-ekspertiisi tasu 3648 eurot, kohtupsühhaatria-kohtupsühholoogia kompleksekspertiisi tasu 1140 eurot, kohtueelses menetluses määratud kaitsjale makstud tasu 330 eurot ja kannatanu S. S. R-i õigusabikulud summas 1280 eurot) riigi kanda.**
- 4. Mõista Eesti Vabariigilt K. Š. kasuks välja 16 800 eurot (koos käibemaksuga) kriminaalmenetluses valitud kaitsjatele makstud tasu katteks (sh 13 920 eurot maakohtu menetluses makstud kaitsjatasu eest, 2016 eurot apellatsioonimenetluses makstud kaitsjatasu eest ja 864 eurot kassatsioonimenetluses makstud kaitsjatasu eest).**
- 5. Kassatsioon rahuldada.**

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

- 1. K. Š-le esitati karistusseadustiku (KarS) § 113 lg 1 järgi süüdistus selles, et ta sõitis 18. juuli 2018. a südaöö paiku Tallinnas Xxxx X asuva elumaja kõrval autoga tahtlikult otsa R. R-ile. Kokkupõrke tagajärjel kukkus R. R. selili maha. K. Š. jätkas sõitu, kuni R. R. jäi sõiduki põhja alla. Auto edasiliikumist takistasid alles ette jäänud kivist aiapost ja puidust aed. Seejärel tagurdas K. Š.**

4–5 meetrit, peatas auto ja väljus sellest. Otsasõit põhjustas R. R-ile ulatuslikud vigastused, mille tagajärjel ta mõne tunni pärast vaatamata arstiabi osutamisele haiglas suri.

2. Harju Maakohtu 18. mai 2020. a otsusega tunnistati K. Š. süüdi KarS § 115 järgi ja talle mõisteti karistuseks 2 aastat 5 kuud vangistust, millest arvati KarS § 68 lg 1 alusel maha eelvangistuses viibitud aeg 2 päeva. Kohus rahuldab osaliselt kannatanute T. R-i ja S. S. R-i tsiviilhagid. Süüdistatavalt mõisteti välja ka menetluskulud.

3. Maakohtu otsuse vaidlustasid prokuratuur ja süüdistatava kaitsjad. Prokuratuur taotles K. Š. süüditunnistamist KarS § 113 lg 1 järgi ja tema karistamist 7-aastase vangistusega. Prokuratuuri hinnangul ei pannud süüdistatav tegu toime tugeva hingelise erutuse seisundis. Kaitsjad taotlesid süüdistatava õigeksmõistmist ja alternatiivselt karistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmist.

4. Tallinna Ringkonnakohtu 25. juuni 2020. a otsusega jäeti maakohtu otsus muutmata ja apellatsioonid rahuldamata. Kohus leidis kokkuvõtvalt järgmist.

4.1. Maakohus hindas kõiki tõendeid kogumis ja andis hinnangu nende usaldusväärsusele. Otsuses esitatud põhjendused on piisavad ega vaja kordamist. Veenvalt on ümber lükatud kaitseversioon, et K. Š. ei näinud auto ees seisnud R. R-i; ka ringkonnakohtu hinnangul oli otsasõit tahtlik, surma kui tagajärje suhtes tegutses K. Š. kaudse tahtlusega. Asja arutamisel ei tekkinud ka muid kahtlusi, mida tulnuks süüdistatava kasuks tõlgendada.

4.2. Maakohtu järeldus, et süüdistatav pani teo toime tugeva hingelise erutuse seisundis, on õige. Tapmisteole eelnes kannatanupoolne vägivald, sõim ja ähvardamine. Erutus seisund on juriidilisele hindamisele avatud mõiste, mille saab tuvastada kriminaalasja tehiooludele tuginevalt, mitte üksnes süüdistatava ütluste alusel. Arvestades süüdistatava kaitseversiooni, et tegemist oli õnnetusega, on selge, et ta ei anna ütlusi, mis viitaksid tugeva emotsiooni esinemisele, kättemaksusoo vile, alandatusele vms. Samas on süüdistatav andnud ütlusi, et ta ei olnud adekvaatses ega tähelepanelikus seisundis, ei suutnud täpselt oma tegevusi fikseerida ega mäleta Päästeametisse helistamist. Arvestades R. R-i eelnevat käitumist tervikuna (sh enne seda ööd), tuleb nõustuda maakohtuga, et see kutsus süüdistatavas esile tugeva hingelise erutuse. Samuti on esimese astme kohus jälgitavalt põhjendanud karistumäära valikut ja selle muutmiseks ei ole alust.

KASSATSIOONIMENETLUSE POOLTE SEISUKOHAD

5. Ringkonnakohtu otsuse vaidlustasid kassatsiooni korras süüdistatava kaitsjad, taotledes nii maa- kui ka ringkonnakohtu otsuse tühistamist ja K. Š. õigeksmõistmist. Alternatiivselt taotletakse vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist.

5.1. Kaitsjate keskne väide on, et K. Š. ei sõitnud kannatanule otsa tahtlikult. Ringkonnakohus on kaitsjate osutatud probleemid ja kahtlused seoses subjektiivse küljega tähelepanuta jätnud. Süüdistuses kirjeldatud sündmuste käiku mõjutasid paljud üksikud ja esmapilgul vähetähtsad asjaolud, mis kogumis mõjutasid suure tõenäosusega süüdistatava taju ja võimet olukorda adekvaatselt hinnata. Näiteks oli ta väsinud ja mures P. R-i pärast. Ringkonnakohus nõustus, et sündmuse toimumise hetkel ei olnud K. Š. adekvaatses seisundis ega suutnud oma tegevust täpselt tähele panna. Samas ei arvestanud kohus seda subjektiivse külje hindamisel. Otsustest ei selgu, millistele tõenditele ja asjaoludele tuginedes on jõutud järeldusele, et süüdistatav pidi R. R-i nägema ja sõitis talle tahtlikult otsa.

5.2. Kohtud eksisid ka karistuse mõistmisel. Kiirabi kutsumine süüdistatava poolt viitab tema soovile kannatanu surma vältida. Samuti saab seda hinnata abi andmisena KarS § 57 lg 1 p 1 mõttes.

Lisaks on süüdistatav korduvalt avaldanud, et tal on väga kahju, et sellised sündmused aset leidsid, ja ta tunneb kannatanu lähedastele kaasa. Asjaolu, et ta ei nõustu teole antud juriidilise hinnanguga, ei välista puhtsüdamlikku kahetsust. Kohtud jätsid arvesse võtmata, et sellise olukorra põhjustas kannatanu oma käitumisega ise.

6. Kassatsioonivastuses leiab prokuratuur, et kohtuotsused on seaduslikud ja põhjendatud, kaitsjad lihtsalt ei nõustu kohtute poolt tõenditele antud hinnanguga. Prokuröri arvates on kohtute järelduste kujunemine kõigiti jälgitav ja loogiline ning kassatsiooni rahuldamiseks pole alust.

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

7. Kaitsjate kassatsioon väärrib osaliselt tähelepanu ning tingib lõpptulemusena maa- ja ringkonnakohtu otsuse tühistamise ning K. Š. õigeksmõistmise. Enda seisukoha avamisel peatub kolleegium esmalt põhjalikumalt neil asjaoludel, mis on senises kohtumenetluses kohtute poolt kindlaks tehtud ning mida ei ole kassatsioonis ega selle vastuses vaidlustatud (I). Teiseks käsitleb kriminaalkolleegium kohtute järeldusi, millega toimunu õiguslikult hindamisel tuleb nõustuda (II), misjärel osutab menetlus- ja materiaaõiguslikele vigadele (III) ning annab kohtute poolt tuvastatule omapoolse materiaaõigusliku hinnangu (IV). Viimasena võtab kolleegium kokku kassatsioonimenetluse tulemuse ning lahendab menetluskuludega seotud küsimused (V).

I

8. Riigikohus ei saa tulenevalt kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 363 lg-st 5 tuvastada faktilisi asjaolusid, küll aga kuulub kolleegiumi pädevusse kontrollida seda, kas kohtute siseveendumuse kujunemine on jälgitav ja kas otsuses on nõuetekohaselt ära näidatud, millised asjaolud kohus tõendatuks luges ning millistele konkreetsetele tõenditele ja miks ta seejuures tugines (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18. märtsi 2008. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-5-08, p 12.1). Kriminaalmenetlusõiguse järgimise kontroll hõlmab kassatsioonikohtu järelevalvet eeskätt selle üle, kas tõendite hindamisel on menetlusõigusest kinni peetud (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 22. oktoobri 2009. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-68-09, p 6 ja 19. juuni 2008. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-33-08, p 7). Sellekohase kontrolli vajalikkus ja ulatus sõltub muu hulgas ka sellest, kas üldse ja kui, siis millisel määral ning millise õigusliku argumentatsiooniga on kahtluse alla seatud kohtute poolt tuvastatud sündmuste käik. Nii on senises praktikas asunud näiteks seisukohale, et kui jätta kõrvale olukorrad, kus kohus oma initsiatiivil tuvastab kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise, mis on süüdistatava olukorda halvendanud (KrMS § 331 lg 3), võib kaebestants üldjuhul võtta enda õiguskäsitluse aluseks olukorra sellisena, nagu seda aktsepteerivad kohtumenetluse pooled (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 21. detsembri 2015. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-100-15, p-d 10.1–11, samuti 23. novembri 2016. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-76-16, p-d 8-9). Nagu öeldud, ei ole kaitsjate ja prokuröri vahel sisulisi erimeelsusi toimunu põhilise faktoloogia osas. Ka kolleegiumi hinnangul nähtuvad vaidlustatud kohtuotsustest jälgitavalt ning menetlusõiguslike puudusteta põhised sündmuse järgmise kulgemise kohta.

9. Kannatanu R. R-il olid juba pikemat aega pingelised suhted enda eksabikaasa P. R-iga. Nende abielu oli lahutatud, kuid ühisvara (Tallinnas Xxxx X asuv elumaja) jagamata, pingeid tekitas ka suhtlemine ühiste lastega, kes elasid P. R-i juures. Tunnistajate ütlustest nähtub, et iseäranis probleemseks muutus R. ja P. R-i omavaheline läbisaamine siis, kui R. R. sai 2018. aasta aprillis teada P. R-i tihedamast suhtlemisest K. Š-ga. Kriminaalasja nr 18231701249 materjalidest nähtub, et 25. juunil 2018 alustati R. R-i suhtes kriminaalmenetlust KarS § 120 lg 1 (ähvardamine) ja § 121 lg 2 p 2 (kehaline väärkohtlemine) tunnustel tegudes, mille ta oli kahtlustuse kohaselt pannud toime P. R-i vastu. R. R-i vägivaldsus P. R-i suhtes ja kriminaalasja alustamine 2018. aasta juunis olid teada ka K. Š-le.

10. R. R. oli vaenulikult meelestatud ka K. Š. vastu. Käesolevas kriminaalasjas vaatluse all oleva sündmusega samal päeval teatas ta näiteks tunnistaja K. R-ile, et *ta läheb ja peksab selle uue mehe sealt kodust välja nii, et verd pritsib*. Seegi R. R-i suhtumine oli K. Š-le teada. Kriminaalasjas uuriti sellega seonduvalt muude tõendite hulgas R. R-i poolt Messengeri kaudu K. Š-le saadetud sõnumeid, milles ta näiteks teatas: „Iga öö mida sa mu majas veedad võib sulle viimaseks jääda. Sa ei tea kunagi millal ma kohale saabun tropp! Hetkel andsin sulle veel minimaalse võimaluse ja ise tead või teate koos kas seda kasutate!“ P. R. ja K. Š. suhtusid R. R-i ähvardustesse tõsiselt, edastades need politseile.

11. 18. juuli 2018. a südaöö paiku saabuski R. R. ootamatult Xxxx X asuvasse majja, kus ööbisid P. R., K. Š. ja kolm alaealist last. R. R. sisenes majja, raudkang käes, ning karjudes: „Ma ütlesin, et ma tulen ja teen seda!“, lõi ta kõigepealt käes olnud kangiga pähe esimesena püsti tõusnud P. R-ile, seejärel aga asus kangiga peksma voodis pikali olnud K. Š-d. P. R-ile tekitati löögiga pähe 4 cm pikkune, K. Š-le aga pähe 3 cm pikkune haav ja erinevad marrastused rindkerel ja kätel.

12. Hetkel, mil R. R. asus ründama K. Š-d, õnnestus aluspesus ning verisel P. R-il majast põgeneda ning joosta Yyyy Y elava naabri juurde, kus ta helistas politseisse. Samal ajal hakkas R. R. K. Š-d majast välja ajama, jätkates järjepidevalt tema ähvardamist ja solvamist. Muu hulgas kuulsid naabruses elavad tunnistajad R. R-i sõnu, et *kui sa veel siia tuled, siis sa järgmine kord lahkud siit jalad ees*. Auto juurde aetud süüdistatav palus, et R. R. tooks talle majja jäänud riided, mobiiltelefoni ja autovõtmed, et ta saaks lahkuda. R. R. läkski neid asju tooma.

13. Ajal, mil R. R. ajas K. Š-d majast välja, naasis sündmuskohale sealt varem põgenenud ja naabri juures helistamas käinud P. R. Ta nägi K. Š. ajamist auto juurde, samuti R. R-i minekut majja sinna jäänud asjade järele. Kui K. Š. jäi üksi, läks P. R. tema juurde ning teatas politsei kutsumisest. Ühtlasi kirjeldas P. R. K. Š. seisundit kui väga halba, verbaalset kontakti ei õnnestunud tal süüdistatavaga luua, kuigi ta proovis. Kui R. R. pöördus auto juurde tagasi K. Š. esemetega, põgenes P. R. uuesti sündmuskohalt, kartes enda sõnutsi uut rünnakut.

14. K. Š. ja naabruses elavate tunnistajate ütlustele tuginevalt sedastasid kohtud, et R. R. andis toast toodud asjad süüdistatavale, ajas ta sõiduki juhipoolese ukse juurde ja sundis teda sõiduki rooli istuma, lüües ukse pauguga kinni ning jätkas vastu autot tagumist. K. Š. mobiiltelefoni viskas R. R. vastu sõidukit. Ühe pealtnägija kinnitusel hakkas R. R. seejärel aia poole tagasi minema, kuid seda ainult korraks, pöördus ootamatult ümber ja läks uuesti auto ette, vehkides kätega ja karjudes süüdistatava peale. Edasise sündmuse kohta on kohtud tuvastanud, et auto tuled läksid põlema, mootor käivitus, võttis tuure ja auto hakkas liikuma, misjärel käis vali pauk ja saabus vaikus.

15. Kolleegium kordab siinkohal, et nende p-des 9–14 kirjeldatud sündmuste osas ei ole menetlusosaliste vahel sisulisi erimeelsusi. Kohtus uuritud tõenditest nähtub, et p-des 12–14 kirjeldatud sündmused leidsid aset vähem kui kümne minuti jooksul.

II

16. Kohtumenetluses esitatud kaitseversioonist johtuvalt on vaidlustatud otsustes olulisel määral keskendutud küsimusele, kas K. Š. sõitis R. R-ile otsa meelega või mitte. Kriminaalkolleegiumi hinnangul tuleb kohtutega nõustuda selles, et K. Š. poolt R. R-ile otsasõit ei olnud õnnetus, vaid see toimus tahtlikult; kassaatorite vastupidised väited jäävad tagajärjetuks. Nii on leidnud tõendamist, et kannatanu seisis vahetult K. Š. sõiduki ees, kusjuures teda oli näha auto esitulede valguses. Tõsikindlalt on lükatud ümber ka versioon, nagu oleks R. R. olnud vahetult enne talle otsasõitu mõnes sellises asendis (nt kummargil), mis oleks süüdistataval kaitsjate tõstatatud hüpoteesi kohaselt ehk takistanud tema nägemist. Selle võimaluse vastu rääkisid tunnistajate ütlused ja surnu kohtuarstlik ekspertiis, nagu ka eksperdi ütlused viimase selgitamisel. Tõendikogumist järeldus seegi, et K. Š.

juhitud sõiduk liikus sõidutee suhtes diagonaalselt ja peaaegu sirgjooneliselt vasakule nii, et sõitis vasakpoolse esinurgaga otsa esmalt Xxxx X kinnistu aiale ja nurgapostile, seejärel R. R-ile ja peatus pärast otsasõitu naaberkinnistu aiale. Seega ei pööranud K. Š. auto rooli vähimalgi määral paremale, et sündmuskohalt minema sõita, vaid ta liikus samamoodi, nagu sõiduk oli enne pargitud, sirgjoones otsa sõiduteest eemal seisvale kannatanule. Kolleegium ei näe kohtute argumentatsioonis puudusi, mis annaks alust sellises järelduses kahelda.

17. Täielikult nõustumisväärased on kohtute argumendid ka selle kohta, et kõneks oleva kaudse tahtlusega toimepandud tapmisteo sooritas K. Š. hingelise erutuse seisundis, mille kutsus esile kannatanu enda eelneva käitumisega. Riigikohtu asjakohasele praktikale toetuvalt on kohtud argumenteerinud, et kui kriminaalasjas leiab kinnitust tapmisteole eelnenud kannatanu vägivaldne ja/või solvav käitumine, peab kriminaalasja menetleja kontrollima, kas kannatanu selline käitumine kutsus süüdistatavas ehk esile KarS §-s 115 nimetatud erutusseisundi (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 8. aprilli 2013. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-10-13, p 9). Samuti pole erutusseisund pelgalt meditsiiniline mõiste, mille peaks tuvastama ja saaks tuvastada üksnes ekspertiisi käigus, vaid lisaks saab selle kindlaks teha tõendikogumile antava üldhinnanguga kriminaalasja menetlemisel (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 7. oktoobri 2004. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-86-04, p 10).

18. Neile arusaamadele toetuvalt on maakohus asjakohaselt näidanud, et K. Š. peksmine raudkangiga pähe ja kehasse, mille tagajärjel süüdistatav sai tervisekahjustuse, samaaegne süüdistatava pidev verbaalne solvamine ja ähvardamine, tema alandaval moel autosse ajamine, aga ka süüdistatava mobiiltelefoni vastu autot viskamine olid kogumis sellisteks provokatiivseteks asjaoludeks, mis tekitasid K. Š-s hingelise erutuse seisundi KarS § 115 mõttes. Ringkonnakohus on sellekohasesse argumentatsiooni lisanud, et provokatiivne käitumine lähtus R. R-ist juba varem, täpsemalt seisnes see ähvardavate/solvavate sõnumite saatmises erinevate suhtluskanalite kaudu. Apellatsioonikohtu hinnangul rääkis erilisest emotsionaalsest seisundist seegi, et K. Š. ei mäletanud mitmeid vahetult süüteo toimepanemist puudutavaid üksikasju, mis puudutasid autoroolis olemist ja sõiduki juhtimist, samuti ei suutnud ta meenutada sellele vahetult järgnenud sündmusi, näiteks Häirekeskusesse helistamist ja abi kutsumist, aga ka seda, et ta sündmuskohal oksendas. Kolleegium nõustub täielikult kirjeldatud õiguskäsitlusega ega pea vajalikuks sellele midagi lisada.

III

19. Põhimõttelisi puudusi näeb kolleegium aga kohtute edasises argumentatsioonis, mis puudutab võimalikku õigusvastasust välistavat asjaolu K. Š. käitumises.

20. Küsimust, kas K. Š. võis tegutseda hädakaitses, on puudutanud vaid maakohus, asudes seisukohale, et teo toimepanemise ajal ei olnud *süüdistatav* enam hädakaitseseisundis. Kohus argumenteeris, et *süüdistatava kallal* tarvitati füüsilist vägivalda küll Xxxx X elamus, samuti togis kannatanu teda õues, kuid rohkem füüsilist vägivalda kannatanu tema suhtes ei kasutanud. Kannatanupoolne õigusvastane rünne oli maakohu hinnangul seega lõppenud, mistõttu ei saanud K. Š. tegutseda hädakaitseseisundis KarS § 28 lg 1 tähenduses.

21. Kriminaalkolleegium ei pea siinkohal vajalikuks avada arutelu selle üle, kas käesoleva otsuse I osas kirjeldatud asjaolude valguses oli R. R-i õigusvastane rünne K. Š. vastu KarS § 28 lg 1 tähenduses lõppenud või mitte. Kuigi maakohu järelduse vastu leiaks mitmeid kaalukaid argumente, pole põhjalikuma analüüsi järele praktilist vajadust. Nimelt on maakohus teinud kindlaks sellegi, et K. Š. sõitis R. R-ile otsa mitte ainult seetõttu, et füüsilist vägivalda oli tarvitatud *tema* suhtes, vaid ka seetõttu, et R. R. oli enne tarvitanud intensiivset vägivalda P. R-i suhtes. Kohtuotsuses sedastatakse, et tahtlikule tapmisteole sundis K. Š-d kõige muu hulgas ka *P. R-i nägemine sõiduki tahavaatepeeglist*

ning võimalik soov teda kaitsta. Õiguslikult asjakohaseid järeldusi ei ole kohus sellest asjaolust aga paraku teinud. Tegemist on materiaalõiguse ebaõige kohaldamisega, millega on süüdistatava olukorda raskendatud ja mis annab seetõttu KrMS § 360² lg-st 3 tuleneva aluse käsitleda seda küsimust kassatsiooniväliselt. Kolleegium selgitab siinkohal järgmist.

22. KarS § 28 lg 1 sätestab, et tegu ei ole õigusvastane, kui isik tõrjub vahetut või vahetult eesseisvat õigusvastast rünnet *enda või teise isiku* õigushüvedele, kahjustades ründaja õigushüvesid, ületamata seejuures hädakaitse piiri. Seadus sätestab seega, et hädakaitsetegevuseks ründaja vastu ei ole õigustatud mitte ainult isik, *kelle* individuaalseid õigushüvesid õigusvastaselt rünnatakse, vaid kaitsetegevus võib toimuda ka *teise isiku* individuaalõigushüvede kaitseks nn hädaabi vormis, mida on läbivalt rõhutatud ka asjasse puutuvas praktikas (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25. märtsi 2004. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-17-04, p-d 9-10). Sellisel moel rõhutab seadus, et kaitstes küll hädakaitseõigusega (teise isiku) individuaalõigushüvesid, kaitstakse hädaabi osutamise kaudu samal ajal ka õiguskorda kui tervikut.

23. Seejuures ei ole seadusandja seadnud mingeid põhimõttelisi erisusi sellele, kas isik kaitseb hädakaitsetegevuse raames enda või kellegi teise individuaalõigushüvesid; seaduse silmis on tegemist võrdväärsete olukordadega. Hädaabi on üldiselt välistatud küll juhul, kui isik, kelle suhtes rünne toime pannakse, ise neid õigushüvesid enda teadliku ja vastutusvõimelise tahte kohaselt kaitsta ei soovi. Hädaabi puhul on tegemist nimelt nn tuletatud õigusega ning kolmandal isikul puudub tavaliselt õigus hädakaitsetegevusele, kui see kaitsetegevus ei vasta(ks) kaitstava isiku (tegelikule või eeldatavale) tahtele. Samuti tuleb hädaabi osutamisel arvestada mõningate sotsiaaleetiliste piirangutega hädakaitsetegevuse sisustamisel, nt sekkumisel elukaaslaste vahel puhkenud tülisse või alaealiste laste ja vanemate vahel tekkinud konflikti lahendamisel (vt ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4. veebruari 2005. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-111-04, p 12). Üldjuhul kehtib siiski ka hädaabi osutamise korral õigus kaitsetegevusele sarnases ulatuses ja tingimustel nagu seda enda isiklike individuaalhüvede kaitseks.

24. Arutatavas kriminaalasjas kindlaks tehtud ning esimese ja teise astme kohtu otsuses kajastatud faktilistel asjaoludel tekib põhjendatud kahtlus, et K. Š. käitumises võis hädaabi kujul esineda õigusvastasust välistav asjaolu. Kohtud on jätnud nendele faktidele asjakohase materiaalõigusliku hinnangu andmata. Kolleegiumi arvates ei tingi see rikkumine praeguses asjas kriminaalasja saatmist uueks arutamiseks esimese või teise astme kohtule. Kui konkreetse kindlaks tehtud menetlus- ja/või materiaalõigusliku rikkumisega ei kaasne vajadust (taas)uurida tõendeid ning tuvastada uusi või täpsustada olemasolevaid faktilisi asjaolusid, ei ole üldjuhul takistusi sisulise õige lahendi tegemiseks Riigikohtu kriminaalkolleegiumi enda poolt (selliselt on Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud ka eespool viidatud kohtuasjas nr 3-1-1-17-04). Kolleegium praeguses kriminaalasjas tõendite täiendavaks kogumiseks ning uurimiseks faktikohtute poolt vajadust ei näe; kohtute poolt senises menetluses kindlakstehtud ning ka menetlusosaliste poolt aktsepteeritav nn vaidlusväline tõendikogum ning toimunu faktoloogia on piisav, et lahendada K. Š. süüküsimus lõplikult kassatsiooniasemes. Kohtute poolt senises menetluses kindlakstehtu valguses leiab kolleegium järgmist.

IV

25. Lahendamaks küsimust võimalikust hädaabist, tuleb esmalt lahendada küsimus sellest, kas P. R. kui KarS § 28 lg 1 tähenduses *teine isik* oli vaatlusalusel hetkel hädakaitse seisundis. Kolleegiumi hinnangul tuleb sellele vastata jaatavalt.

26. Hädakaitseisund eeldab KarS § 28 lg 1 kohaselt kas *vahetut* või *vahetult eesseisvat* õigusvastast rünnet. Senises praktikas on asunud seisukohale, et hädakaitseisundiga on tegemist ka enne ründe jõudmist katsestaadiumisse KarS § 25 tähenduses, s.o juba siis, kui kaitstavat individuaalõigushüve ähvardab reaalne oht vahetuks ründeks. Otsustamaks, kas ründaja käitumine annab aluse kartuseks, et järgneda võib vahetu rünne, tuleb igal üksikjuhul olukorda hinnata ja tuvastada, kas oht kaitsja või mõne teise isiku õigushüvele oli olemas või mitte. Ründest tuleneva ohu hindamiseks kasutatakse nn objektiivse kõrvaltvaataja mõistet, mis tähendab, et olukorda püütakse hinnata selle informatsiooni järgi, mis oli kasutada konkreetsetes sündmuses osalejatel (nn *ex ante* hindamine). Kui selline "objektiivne kõrvalseisja" leiab, et õigushüve kahjustamine oli tõenäoline, siis tuleb asuda seisukohale, et ründe oht oli olemas (vt eespool viidatud kohtuasi nr 3-1-1-17-14, p 10). Seega ei eelda hädakaitseisund veel mingi õiguse kahjustamist, vaid piisab sellest, kui on reaalne oht, et ründaja käitumine selleks kohe muutub / on muutumas ning kaitsetegevusega viivitamine tõstaks ebamõistlikult kahjuliku tagajärje saabumise riski.

27. Asjaomasel praktikas on rõhutatud sedagi, et võimaliku hädakaitse situatsiooni tunnustamiseks ei tule vaadelda mitte vahetult enne hädakaitsetegevust toimunut, vaid ka sellele eelnenud sündmuste käiku, mis võib hõlmata näiteks isegi juba eelmisesse päeva jäävaid sündmusi (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 21. jaanuari 2002. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-124-01, p 7.2). Seejuures tuleb lugeda vahetuks ründeks KarS § 28 lg 1 tähenduses ka nn *jätkuva ründe* olukorrad, s.t rünne on kõnealuse sätte tähenduses vahetu seni, kuni juba alustatud ründest pole üheselt mõistetavalt lõplikult loobutud (sh olukorrad, kus rünne on arusaadavalt lõplikult ebaõnnestunud), misjärel oleks võimaliku kahju ärahoidmine hädakaitsetegevusega tõepoolest võimatu (vt eespool viidatud kohtuasi nr 3-1-1-17-04, p 10.1). Isiku kehalise puutumatus vastu suunatud rünnet tuleb lugeda jätkuvaks (ja seega vahetuks KarS § 28 lg 1 mõttes) seni, kuni on tõsikindel alus karta varem juba toime pandud vägivaldtekohest kordumist.

28. Kirjeldatud arusaamadest ning kohtute tuvastatud asjaoludest lähtudes ei ole kolleegiumil kahtlust, et süüdistatavale etteheidetava teo ajal oli tegemist R. R-i jätkuva vahetu õigusvastase ründega ka P. R-i vastu. Nagu öeldud, tuleb siinkohal võtta aluseks sündmuste käik tervikpildis. Kohtud on tuvastanud varasemad füüsilised ründed P. R-i vastu, mille kohta toimetati juba kriminaalmenetlust. Vaatlusalusel ööl lõi R. R. vaid loetud minutid enne traagilist lõppsündmust P. R-i raudkangiga pähe. P. R. ei olnud eemaldunud sündmuskohast R. R-i jaoks kättesaamatusse kaugusesse, vaid naasis sinna K. Š. pärast. Tunnistajad kirjeldavad R. R-i ühemõtteliselt raugematut agressiivset käitumist, mis jätkus ka õues, sh pärast seda, kui ta oli käinud vahepeal toas K. Š. asjade järel; seejuures oli kõnealusel hetkel sündmuskohal ka P. R.

29. Määravat tähendust ei ole asjaolul, et otsasõidu momendil ei olnud R. R-il enam käes eelnevates rünnetes kasutatud raudkangi. Kolleegium sedastas eespool, et rünne tuleb lugeda jätkuvaks ning seega vahetuks seni, kuni toimunu tehjolud enda terviklikkuses annavad alust uskuda selle kordumist. Nii süüdistataval kui ka P. R-il oli seetõttu eelnevat sündmuste käiku arvesse võttes alus karta, et R. R. võib vägivaldtegevuste toimepanemist jätkata, kusjuures P. R. kinnitas, et just selle hirmus alustas ta uuesti sündmuskohalt põgenemist. Ka nn mõttelise objektiivse kõrvaltvaataja seisukohalt tuleb jaatada jätkuvat ründeolukorda; R. R-ist lähtuv oht ei olnud olemasoleva teabe valguses mingil moel n-ö üle hinnatud. Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et P. R. oli R. R-ist lähtuva jätkuva ründeohu tõttu hädakaitseisundis KarS § 28 lg 1 tähenduses ning süüdistataval oli õigus hädakaitsetegevusele hädaabi vormis. Arvestades veel kannatanu eelnevaid vägivaldtegevusi K. Š. suhtes ning survesituatsiooni, milles süüdistatav viibis ning millesse ta oli asetanud R. R-i, tuleb täielikult nõustuda maakohtu seisukohaga, et sellisena mõistis ning mõtestas olukorda ka K. Š., sõites seetõttu R. R-ile otsa.

30. Järgmisena hindab kolleegium K. Š. hädakaitsetegevust. Nagu öeldud, ei ole seadusandja pidanud vajalikuks eristada olukordi, kus isik kaitseb ründaja eest kas enda või kellegi teise õigushüvesid. Seega tuleb ka hädaabi korral ründe tõrjumise õigusena mõista ründe täieliku lõpetamise õigust selleks sobiva(te) vahendi(te)ga. Kaitsevahend on sobilik, kui see tõrjub ründe lõplikult, lõpetab selle täielikult ja otsekohe, ilma et kaitsja õigushüved ohtu jääksid või satuksid edaspidi ohtu ründesituatsiooni kui tervikut silmas pidades. Sobivuse kaalumisel ei arvestata kaitstava ja rünnatava õigushüve väärtust ega nõuta nende võrdsust või kaitstava hüve ülekaalukust. Kuna rünne on õigusvastane, siis ei pea kaitsja enda (või teise isiku) õigushüve kaitseks üle võtma ebakindlast kaitsevahendist tulenevat riski, mis ei garanteeri ründe kohest ja lõplikku kõrvaldamist. Kui kaitsjal on kaitsetegevuseks valida mitme vahendi vahel, siis peab ta valima säästvaima, st vahendi, mis ründajat kõige vähem kahjustab, kuid seda vaid juhul, kui isikul on valida mitme samaväärse kaitsevahendi vahel, s.o isik ei pea võtma üle ebakindlast kaitsevahendist tulenevat riski (üksikasjalikumalt vt eespool viidatud kohtuasi nr 3-1-1-17-04, p-d 11-12).

31. K. Š. valitud vahend hädakaitseõiguse teostamiseks oli vaieldamatult sobilik, lõpetades õigusvastase ründe lõplikult. Esmapilgul võib näida küsitav, kas valitud kaitsevahend – R. R-ile otsasõit autoga – oli tuvastamist leidnud ründeolukorras ka säästvaim. Siiski tuleb ka sellele vastata jaatavalt. Kõnealust küsimust on kohtumenetluses uuritud ning on tuvastatud, et sarnase edulootusega R. R-i vähem kahjustavaid kaitsevahendeid süüdistataval käepärast ei olnud. Samuti tuli otsustus, kas ja kuidas tema käsutuses olevat kaitsevahendit rakendada, K. Š-l langetada loetud hetkede jooksul, olukorrast tingitult tuli tal reageerida kohe. K. Š-d oli vahetult enne rünnatud raudkangiga pähe ning kehasse pekstes massiivse vägivallega, ta ei olnud saanud löögi ning sündmustikust tervikuna tingitud šoki mõjul ringkonnakohtu rõhutuste kohaselt täielikult adekvaatses seisundis. Olukorda tervikuna arvesse võttes ei saa seetõttu heita talle ette selle ainukese kaitsevahendi valikut ning edasist kasutamist.

32. Kolleegiumi hinnangul ei ole alust rääkida ka hädakaitsepiiride ületamisest (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4. mai 2011. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-26-11, p 17). Nii ei olnud see ainuke kasutatud kaitsevahend ilmses mittevastavuses ründe ohtlikkusega (KarS § 28 lg 2). Ka siin rõhutab kolleegium vajadust võtta olukorra hindamisel aluseks sündmustik tervikuna. Seetõttu tuleb võrdlusmomendina võtta aluseks sellise ründe tõrjumine, mille jätkumist oli alust karta. Kolleegium kordab, et K. Š. oli hädaabi osutamiseks õigustatud seetõttu, et enne oli nii tema kui ka P. R-i kallal rakendatud massiivset füüsilist vägivalda ning olukorrast tingitult oli alust karta selle jätkumist ennekõike just P. R-i suhtes, mitte aga seetõttu, et R. R. tema auto ees seisis, vehkis ja karjus. Sel põhjusel tuleb jaatada kaitsevahendi vastavust ründe ohtlikkusele. Samuti ei ole kohtute tuvastatud asjaoludel vähimatki alust arvata, et süüdistatav saanuks olukorda (sh enda seisundit) arvesse võttes rakendada valitud kaitsevahendit vähem intensiivsel moel, piirdudes R. R-i kergema vigastamisega vms. Kaitsetegevuseks õigustatud isik ei pea leppima riskidega, mis tema või kaitstava kolmanda isiku jaoks leebema, kuid ebakindlama kaitsevahendi rakendamisega võivad kaasneda. Ka muid hädakaitseõigust piiravaid asjaolusid ei ole senises kriminaalmenetluses tuvastatud.

33. Viimasena tuleb vastata küsimusele, kas K. Š. tegutses ka kaitsetahtega. Uuritud tõenditele, sh K. Š. kohtumenetluses antud ütlustele tuginevalt on vastavasisulise tahte teinud kindlaks juba maakohus, nimetades R. R-ile otsasõidu ühe põhjusena K. Š. soovi kaitsta P. R-i. Kõnealuse arusaama on maakohus võtnud enda õiguskäsitluse aluseks ning selle maakohtu järelduse on jätnud muutmata ka ringkonnakohtu. Kohtuotsustest nähtub üheselt, et seda asjaolu kahtluse alla seadvaid tõsiselt võetavaid tõendeid pole kohtule esitatud. Kolleegiumi hinnangul pole see ka enam võimalik. Täiendavalt selgitab kolleegium siinkohal, et kui peaks tekkima tõsiselt võetavaid kahtlusi (vt selle kohta Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 13. oktoobri 2015. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-77-15, p 18 jj), mis puudutavad nii hädakaitse seisundi esinemist kui ka sellele järgnevat kaitsetegevust, tuleb

lähtuda KrMS § 7 lg-s 3 sätestatud *in dubio pro reo*-põhimõttest ning need kahtlused tuleb tõlgendada õiguskorda kaitsvale isikule soodsamas suunas. Kolleegium leiab, et ka K. Š. tehiolud ja üldine kontekst viitavad tugevalt kaitsetahte olemasolule. Seega isegi juhul, kui pidada eespool viidatud maakohtu järeldust n-ö juhuslikuks, on menetletavas asjas tõsiselt võetav ja samas kõrvaldamatu kahtlus, et süüdistatav sõitis kannatanule otsa just selleks, et tõrjuda viimase võimalikku jätkuvat rünnakut P. R-i vastu. Enda ütlustes on K. Š. kohtumenetluses läbivalt kinnitanud, et R. R-i peamine viha ei olnudki suunatud mitte tema, vaid P. R-i vastu ning tema peamiseks mureks oli P. R-i turvalisuse tagamine. Ka küsimusele kaitsetahte esinemise kohta tuleb seega vastata jaatavalt.

V

34. Eeltoodu alusel ja juhindudes KrMS § 338 p-dest 2 ja 3, § 360² lg-st 3 ja § 361 lg 1 p-st 7, tühistab Riigikohtu kriminaalkolleegium nii maa- kui ka ringkonnakohtu otsuse K. Š. süüditunnistamises ja karistamises KarS § 115 järgi ning mõistab ta talle esitatud süüdistuses õigeks. Kassatsioon tuleb rahuldada.

35. Viimasena lahendab kolleegium menetluskuludega seonduva. Maakohtu otsusega mõisteti K. Š-lt välja sundraha 876 eurot, surnu kohtuarstliku ekspertiisi tasu 627 eurot, põlevvedelikuekspertiisi tasu 579 eurot, autotehnilise ekspertiisi tasu 503 eurot, liiklustehnilise ekspertiisi tasu 457 eurot, DNA-ekspertiisi tasu 3648 eurot ja kohtupsühhiaatria-kohtupsühholoogia komplekseksperitiisi tasu 1140 eurot. Veel mõisteti süüdistatavalt välja kohtueelses menetluses määratud kaitsjale makstud tasu 330 eurot ja kannatanu S. S. R-i õigusabikulud summas 1280 eurot. Kuna Riigikohus tühistab K. Š. süüdimõistmise ja mõistab ta esitatud süüdistuses õigeks, tuleb see menetluskulu jätta KrMS § 181 lg 1 ja § 182 lg 5 alusel riigi kanda.

36. Süüdistatava kaitsjad esitasid Riigikohtule taotluse hüvitada K. Š. õigusabikulu kokku summas 16 800 eurot (sh käibemaks 3360 eurot). KrMS § 171 lg 1 p 1 järgi on menetluskuluna käsitatav valitud kaitsjale makstud mõistliku suurusega tasu. Kohtupraktikas omaksvõetud seisukoha järgi tuleb valitud kaitsjale kaebuse koostamise eest makstud tasu mõistlikkust hinnates võtta arvesse, millises ulatuses on kaebuse argumendid põhjendatud, missugune on kaitsja ühe tööühiku hind ja kas osutatud õigusteenus oli vajalik (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19. juuni 2015. a otsus asjas nr 3-1-1-58-15, p 14).

37. Maakohtule esitatud taotluse kohaselt kulus kohtueelses ja maakohtu menetluses õigusabi osutamiseks kokku 116 tundi hinnaga 120 eurot, s.o kokku 13 920 eurot (sh käibemaks 2320 eurot). Kolleegiumi hinnangul on tunnitasu mõistliku suurusega. Kaitsjate taotlus on põhjendatud ja tuleb rahuldada. Apellatsioonimenetluses on süüdistatav tasunud kaitsjatele maakohtu otsusega tutvumise, appellatsiooni koostamise ja kohtuistungil osalemise eest kokku 2016 eurot (sh käibemaks 336 eurot). Ka selle tasu loeb kolleegium mõistlikuks. Riigikohtule on kaitsjad esitanud taotluse hüvitada süüdistatava kassatsioonimenetluses kantud õigusabikulu summas 864 eurot (sh käibemaks 144 eurot). Kassatsiooni esitamise seoses on süüdistatavale osutatud õigusteenust kuus tundi. Kolleegiumi hinnangul on õigusteenus olnud vajalik ja sellele kulunud aeg põhjendatud.

38. Kokkuvõttes loeb kolleegium kriminaalasjas süüdistatava kaitsjatele makstud tasu 16 800 eurot (sh käibemaks 2800 eurot) mõistlikuks. See summa tuleb KrMS § 175 lg 1 p 1, § 181 lg 1 ja § 186 lg 1 alusel K. Š. kasuks riigilt välja mõista.

(allkirjastatud digitaalselt)